

4. D.R.Shearer. Crime and Social Disorder in Stalin's Russia: A Reassessment of the Great Retreat and the Origins of Mass Repression. Cahiers du monde russe et soviétique. 1998. Vol. 39. № 1–2. P. 119–148.

5. Перепелиця М.М., Шендрик В.В. Оперативно-розшукова протидія бандитизму. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 12. С. 131–137.

Женунтій В. І.,

провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Александренко О. В.,

науковий співробітник лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У вітчизняному законодавстві в залежності від кримінально-правового положення вагітної жінки, яка виступає учасницею вчиненого кримінального правопорушення, розрізняють самостійні, відмінні за спрямованістю і змістом, кримінально-правові гарантії охорони та захисту репродуктивної функції жінки:

а) яка вчинила злочин у стані вагітності;

б) яка зазнала від злочинного посягання під час перебування у стані вагітності.

Кримінально-правові гарантії охорони та захисту репродуктивної функції жінки, яка скоїла злочин в стані вагітності, закріплені в нормах Загальної частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) та спрямовані на забезпечення поблажливого ставлення, заснованого на максимальному дотриманні принципів кримінального права, і, в першу чергу, принципу гуманізму держави до факту вчинення кримінального правопорушення жінкою в такому стані.

Першою такою самостійною кримінально-правовою гарантією (з врахуванням послідовності їх розміщення в Загальній частині Кримінального КК України) виступає передбачене п. 4 ч. 1 ст. 66 КК України нормативне положення про визнання судом при призначенні покарання самого факту скоєння злочину жінкою в стані

вагітності обставиною, яка пом'якшує їй покарання¹ [1, с. 375–376]. В даному випадку мова йде про реакцію законодавця на скоєння вагітною жінкою закінченого злочину².

Разом з тим, роль і значення обліку вказаної пом'якшуючої покарання обставини при призначенні покарання цим не обмежуються. В рівній мірі, як це впливає із закріплених у частинах 1–5 статті 68 КК України нормативних положень, дана пом'якшуюча покарання обставина враховується судом при призначенні вагітній жінці покарання за приготування до злочину або замах на злочин (на фоні обліку ступеня тяжкості скоєного нею діяння, ступеня здійснення злочинного наміру, а також причин, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця) [1, с. 32], а рівно скоєння вагітною жінкою злочину у співучасті (з врахуванням характеру та ступеня її участі у скоєнні злочину) [1, с. 33].

Як впливає з нормативного положення, закріпленого в ч. 1 ст. 69 КК України, скоєння жінкою, яка перебуває в стані вагітності, у поєднанні з іншими обставинами, що пом'якшують покарання та суттєво знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, дозволяє суду з дотриманням передбачених обмежень, який мотивує своє рішення, призначити основне покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК за даний злочин [1, с. 33].

У ст. 79 КК України закріплено правові підстави звільнення від покарання з іспитовим строком вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 7 років. Згідно із вказаною статтею, при призначенні покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі вагітним жінкам або жінкам, які мають дітей віком до 7 років, за виключенням передбачених законом обмежень, суд може звільнити таких засуджених від відбування як основного, так і додаткового покарання з встановленням іспитового строку у межах строку, на який жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною семирічного віку.

¹ За відсутності у кримінальному законодавстві коментарів відносно поняття і сутності обліку обставин, що пом'якшують покарання при його призначенні, в теорії кримінального права під таким обліком визнається, що за інших однакових умов суд, зокрема, може: а) призначити менш суворий вид основного покарання, якщо в санкції статті, за якою засуджується винний, передбачено кілька альтернативних основних покарань; б) призначити основне чи додаткове покарання ближче до мінімальної межі, встановленої кримінальним законом за вчинення даного злочину і т.п.

² У кримінальному законодавстві України відсутнє нормативне роз'яснення обліку судом обставин, що пом'якшують покарання. Разом з тим, як відзначається в юридичній літературі, облік таких обставин надає суду право: а) призначити основне та додаткове покарання вище до мінімуму санкції статті КК України, за якою кваліфікований злочин; б) при альтернативній санкції призначити менш суворий вид покарання, передбачений в ній; в) враховуючи наявність інших передбачених законом обставин, застосувати до винного умовне засудження чи відстрочку виконання вироку та ін. [2, с. 324–325; 3, с. 375–376].

І нарешті, відповідно до нормативних положень, закріплених в ст. 83 КК України, засуджені до обмеження волі або до позбавлення волі жінки, які стали вагітними або народили дітей пі час відбування покарання (за деяких обмежень), суд може звільнити від відбування покарання в межах строку, на який згідно з законом жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною трирічного віку [1, с. 42].

Такі основні нормативні положення національного кримінального законодавства, що охороняє і захищає права та інтереси жінок, які вчинили злочин в стані вагітності, пов'язані з дітородінням, а рівно тих, які виконують материнські обов'язки.

За умови, що обсяг публікації не дозволяє піддати глибокому аналізу наведені законодавчі положення, все ж звернемо увагу на окремі законодавчі недосконалості. По-перше, що стосується закріпленого в п. 4 ч. 1 ст. 66 КК України положення про визнання обставини, що пом'якшує покарання жінці, яка вчинила злочин у стані вагітності.

Важко заперечити проти твердження С.Д. Шапченка, що такий стан супроводжується низкою психічних і фізичних особливостей, які певною мірою знижують здатність жінки повністю контролювати свою поведінку [4, с. 127]. Як писав професор Г.А. Крігер ще у 1969 р., пом'якшення відповідальності такій жінці зумовлено обліком особливого стану психіки вагітної жінки, а також впливає із задач посиленої охорони материнства і дитинства [5, с. 310].

Отже, нам видається, що обставина про визнання вчинення злочину вагітною жінкою, що позначається на покаранні, має бути доповнена – «...а також жінкою, що має дитину до трирічного віку».

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 2 серп. 2018 року: (Офіц. текст. – К., ПАЛІВОДА А.В., 2018. 264 с. – (Кодекси України).

2. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Київ-Харків: Юрінком Інтер – Право, 2002. 416 с.

3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.В. Бенківський та ін.; за ред. П.С. Матишевського та ін. – К.: Юрінком Інтер, 1997. 512 с.

4. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар: (за станом кримінального законодавства та постанов Пленуму Верх. Суду України на 25.10.1995 р.) / відп. ред.: В.І. Шакун та С.О. Яценко. – К.: «Фита», 1996. 864 с.

5. Советское уголовное право: Общая часть / Н.Б. Дурманов, Г.А. Крігер, Н.И. Кузнецова и др., под ред. В.Д. Меншагина, Н.Б. Дурманова и др. – М.: Моск. ун-т, 1969. 458 с.

Жук І. В.,